

підприємств: Підручник. – К.: КНЕУ, 2006. – 369 с.

4. Підхормий О.М. Типологія загроз фінансовій безпеці підприємницької діяльності. / О.М. Підхормий, Н.О. Микитюк, І.П. Вознюк // Вісник Національного університету „Львівська політехніка”: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – № 605. – 2007. – С. 119- 123.

5. Судакова О. І. Стратегічне управління фінансовою безпекою підприємства / О. І. Судакова // Економічний простір. – 2008. – № 9. – С. 140-148.

Юсипук Ю.О., Холіч І.В.

СОЦІОЛОГІЯ ВІЛЬНОГО ЧАСУ, ЯК СКЛАДОВА СОЦІОЛОГІЇ ПРАЦІ

Історія культури знає багато способів визначення часу, однак лише з настанням раціоналізації життєдіяльної системи людство почало «використовувати» і «вимірювати» час. Саме тоді виникло сучасне поняття часу – хвилина набула цінності. Слід нагадати «золоті слова» Бенджаміна Франкліна: «Гроші – час».

Час – істотний фактор життя людини. Це повсякденний ритм життя, котрий систематично звіряється і вимірюється, обчислюється незмінним і необхідним атрибутом - годинником і нагадує про себе уже у вигляді історії, замисленням над тим, що є сенсом життя, та ін.

Симптомом нового відчуття часу став той факт, що в Нюрнберзі куранти почали відбивати чверть години саме в XVI ст. У моральних висловах-устоях духу того часу зазначається: якщо тобі життя любе, не втрачай даремно часу, бо він і є сутністю життя. Час став настільки цінним, що його вже не можна було витратити без користі. З'явилося ставлення до часу як до цінності, що розглядалася невід'ємною характеристикою суспільства.

Відомий економіст Д. Рікардо писав, що справжнє багатство тієї чи іншої нації – у можливості за менший робочий час створити якомога більший достаток, матеріальне багатство, тобто справжнє багатство суспільства – час, вивільнений з процесу матеріального виробництва, час, котрим людина може вільно розпоряджатися: частково для споживання продуктів, частково для вільної діяльності і розвитку здібностей. Час людини, сім'ї, суспільства є нематеріальною формою багатства, значною соціальною цінністю. Отже, кожний різновид діяльності людини може бути поставлений в рамки «часового простору» і окреслений «часовим критерієм».

Структурно весь суспільний час, котрий використовує людина в процесі життєдіяльності, можна поділити на кілька розрядів (рисунок 1):

- час для реалізації різноманітних фізіологічних потреб (сон, прийом їжі, інше);
- необхідний суспільно-трудоий час, що використовується як джерело матеріальних благ;
- вивільнений позаробочий час.

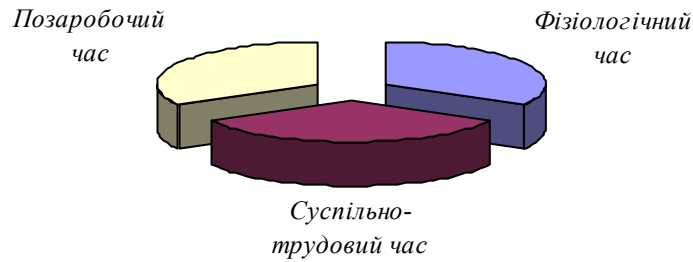

Рисунок 1 – Структура суспільного часу

Однак це – площинна структура суспільного часу. Умовно вона розкриває два рівні: суспільно необхідний час та індивідуально-вільний.

Суспільно необхідний час тісно пов'язаний із кількістю його визначення, його конкретним вимірним обчисленням: тривалість робочого тижня і кількість вихідних; час, витрачений на той чи інший рід занять; рід праці і час дозвілля. Затрати так званого індивідуально-вільного часу мають якісно інший характер: вони зумовлені не потребами та зовнішніми обставинами, а внутрішнім усвідомленням потреб розвитку особистості. Діяльність людини у вільний час спрямована на формування індивідуальності людини, на те, що робить її особистістю: світоглядні орієнтації, духовні потреби, соціальна активність, політична діяльність, повсякденна ментальність - все, що стосується внутрішнього світу кожної людини. Тут вільний час розкривається як якість життя, його особливий спосіб, наповненість змістом. Це - вже окрема поглиблена структура суспільного часу. Схематично її можна відобразити так:

Вільний час може проявлятися і під час робочого часу, тому вільний час не зводиться до виокремлення його від формального робочого часу, хоч ці поняття часто ототожнюються. Вільний час є таким же зайнятим часом, як, скажімо, робочий, але вільним ми його називаємо тому, що цей час відносно вільний від трудових обов'язків і він належить самій людині, яка може за певних умов відносно вільно розпоряджатися ним за своїм бажанням, він вільний від невідкладного задоволення людиною тих потреб, які пов'язані із збереженням її життєдіяльності і працездатності.

Проблеми вільного часу доцільно сприймати як проблему особистості, де вільний час виступає як елемент способу і стилю життя. Вільний час розглядається в соціології як соціальний феномен, який представляє собою необхідні умови розширеного духовного відродження людства.

Соціологія вільного часу – галузь соціології, яка вивчає життєдіяльність, відносини й орієнтації людей у сфері вільного часу. Необхідність дослідження тенденцій і проблем розвитку вільного часу, підвищення культури його використання визначається факторами:

- пошуку та винайдення раціональних форм та засобів його використання;
- вдосконаленням механізму соціального регулювання і саморегулювання вільного часу та іншими факторами.

У вітчизняній соціології вивченням вільного часу займався відомий соціолог, статистик С. Струмилін у 20-ті роки ХХ ст. Сам по собі вільний час він поділив ще на дві частини. Перша частина – час, котрий затрачується на необхідну суспільну, творчу й іншу діяльність: підвищення кваліфікації, навчання, заняття з дітьми, суспільні обов'язки, художня самодіяльність. Друга частина – це власне дозвілля: хобі, споживання духовних благ, фізкультура, зустріч із родиною, прогулянки, туризм, читання газет, книжок, культурний відпочинок (кіно, музей, театр, інші розваги, домашні ігри, прийом гостей), бездіяльний, "пасивний" відпочинок та ін. Сукупність елементів форм проведення часу умовно можна так класифікувати:

Дозвільна діяльність	Позаробоча активна діяльність
Індивідуальне споживання культурних досягнень (бібліотеки, музеї, театри)	Позаробоче навчання
Публічно-видовищна споживана культура (кіно, футбол, телевізор)	Самоосвіта
Спілкування (родина, гості, друзі)	Підвищення кваліфікації
Фізкультура	Соціально-політична діяльність
Розваги та ігри	Виховання дітей
«Пасивний відпочинок»	Домашні турботи
Інші види дозвілля	Спорт, туризм
	Хобі, творча діяльність

Однією з найважливіших категорій соціології вільного часу є поняття «культура вільного часу» - термін, який виражає проблему змісту вільного часу, спосіб і міру його якісного освоєння. Перш за все, вона передбачає розвинутість структури вільного часу, котра визначається кількістю елементів і домінуючою роллю тих з них, що найбільш сприяють розвитку характеру, певною мірою поєднують пасивну та таку, що розвиває, функції вільного часу, активні і пасивні форми споживання духовних цінностей, спілкування і творчої діяльності. З іншого боку, культура вільного часу є відображенням рівня матеріального добробуту суспільства (матеріально-технічною базою культури).

Для забезпечення більш раціонального використання вільного часу, особливо в системі дозвілля, необхідним є створення і забезпечення таких умов, за

яких відповідні заняття, зберігаючи широке різноманіття, все більш відповідали б широкому діапазону потреб особи. Та обставина, що так званий «надлишок» вільного часу, який за певних обставин все ж таки має місце у деяких прошарків населення, – містить можливість заповнення його вчинками, діями, що не входять у ранг соціально бажаних, що породжує, в свою чергу, активізацію девіантної поведінки (соціальні відхилення: пияцтво, наркоманію, злочинність, проституцію і т. ін.).

Пріоритетним у дозвільній діяльності повинна стати участь людини у створенні культурних цінностей як у соціальному просторі, так і у внутрішньому духовному світі, а не просто їх пасивне, безрезультатне споживання.

Щодо рівня дозвілля соціологія оперує такими показниками, як:

- кількість прочитаної художньої та спеціальної літератури, відвідування кінотеатрів, театрів, музеїв, художніх виставок тощо за рік, місяць і т. ін.;
- частота перегляду телепередач і відеофільмів, слухання радіопередач тощо, їх структура, характер, тематика;
- кількість часу, відведеного заняттям хобі, прогулянкам, спорту, туризму, сімейним турботам, друзям;
- структура і характер сімейних витрат (стосовно реалізації вільного часу);
- співвідношення різноманітного використання вільного часу із соціального, демографічного, професійного, структурного зрізу

І суспільства і регіональних особливостей.

Все це дозволяє визначити орієнтації, пріоритетні сфери культурного попиту, фінансові затрати на культурно-дозвільні послуги - тобто створити систему вимірів, що дозволяють перетворити сферу вільного часу в особливу індустрію потреб.

Інтерес до цих проблем останнім часом дещо знизився і його актуалізація та перспективи поки що плинні (принаймні з боку держави).

Однак ринкова система, раціоналізм, комерціалізація елементів життєдіяльності людини дає про себе знати з погляду на те, що для цієї сфери «феномен вільного часу» далеко не байдужий. Про це свідчить вся сучасна (світова і вітчизняна) система різноманітних послуг, система індустрії розваг і т. п.

Сучасне цивілізоване суспільство - це суспільство споживання. А полегшення доступу до культурних цінностей, суспільних благ найширшим верствам населення і їх проникнення в повсякденний життєвий ужиток стає основою формування нової культурної свідомості.

Культура (як матеріальна, духовна), час споживання її стає просто одним із засобів людського спілкування і взаєморозуміння. Поява і зміни у вільному часі відповідають змінам у способі життя, тому, повторимо, соціологія вільного часу тісно пов'язана із соціологією способу життя.

Проблема вільного часу в кінцевому підсумку зводиться до проблеми людини її розвитку, тому актуальним у цій сфері є розвиток самоменеджменту вільного часу - розробки певних прийомів та методів (технології) індивідуального освоєння вільного часу, його організації.

Література

1. Грушин Б. Свободное время: Актуальные проблемы. М.: Мысль, 1967.
2. Мискевич Л. Б. Человек и свободное время: мнение социолога.- Минск, 1989.
3. Піча В. М. Соціологія вільного часу,- Львів, 1993.
4. Сірій Є. В. Соціологія: загальна теорія, історія розвитку, спеціальні та галузеві теорії/ Навч. посіб.- К.: Атіка, 2004.- 480 с, іл.:
5. Смирнов А. И. Фактор времени в жизни общества- М., 1988.
6. Спеціальні та галузеві соціології / За ред. Пилипенка В. Є.- К.: Вища освіта, 2003.
7. Фомичева П. Н. Современные социологические теории социального времени: научно-аналитический обзор.- М., 1993.